

5 oktober 2020, Malmö

Dokumentation av

workshop:

den viktiga osynliga landskapsarkitekturen

Projekt i samarbete mellan SLU Movium, Konstfrämjandet, Fastighets- och gatukontoret Malmö stad, Sweco och White.

Bakgrund till workshop

Hösten 2020, projekt finansierat av tankesmedjan Movium vid SLU. Temat för projektet är den viktiga osynliga landskapsarkitekturen. Platser som inte används till något i staden. Temporärt kan aktiveras/värdehöjas med små insatser. Initiativ Jitka Svensson, SLU, tillsammans med Lisa Hultberg. Inbjudna deltagare från Malmö stad, Konstfrämjandet och konsultbranschen i form av Sweco och White.

Börjat med ett Zoom-möte/seminarium, diskutera tematiken. Dela erfarenheter och förstå varandras perspektiv, problem och möjligheter i att arbeta med den här typen av frågesfär. Efter diskussion planerade vi för en workshop en månad senare.

Konceptet för workshopen var att vi tillsammans besökte ett antal platser, av olika karaktär och i olika fas av projekt. Egeninitierade, initiativ från kommun. Gemensamt det temporära, både i platsen och den på platsen pågående aktiviteten. Referenser:

Workshopen tog plats i Malmö 5 oktober 2020. Under förmiddagen cyklade gruppen tillsammans för att titta på fem platser och eftermiddagen tillbringades i Konstfrämjandets lokaler där dagens intryck och samtal sammanfattades. Hur gå vidare med ett eventuellt större projekt.

Deltagare

Jitka Svensson, SLU.

Lisa Hultberg, SLU.

Sofie Hellyrd, Fastighet- och gaturkontoret Malmö stad.

Sara Frid, Fastighet- och gaturkontoret Malmö stad.

Per Hasselberg, Konstfrämjandet Stockholm.

Cecilia Sterner, Konstfrämjandet Skåne.

Matti Sumari, konstnär.

Sara Tärk, Sweco Göteborg.

Anna Eklund, White Malmö.

Förmiddagens cykeltur

Dagen började med att gruppen samlades vid Fastighets- och gatukontoret i Malmö. Därifrån startade vi förmiddagens cykeltur genom Malmö under vilken vi gemensamt besökte och diskuterade fem olika platser som alla på något vis knöt an till temat temporär gestaltning. Platserna var till sin karaktär olika, det gemensamma var att någon typ av aktivitet eller intiativ uppstått till följd av att platsen blivit ett glapp (tillfälligt tillgänglig), antingen från kommunens eller en annan intiativtagares håll eller självsanktionerat/aktivism.

Platsbesök I: Ödetomten på Industrigatan

Gruppen samlas vid ödetomten som är cykelturens första stopp.

Matti Sumari, konstnär i Malmö, berättar om platsens historia.

Första platsen vi besökte går under benämningen **Ödetomten**. Där berättade Matti Sumari för oss om platsens historia och de olika medborgardrivna initiativ som tagit där. Det som idag kallas ödetomten ligger i Sorgenfri på vad som tillbaka i historien utgjordes av åkermark. Vid utbyggnaden av kontinentalbanan 1898 möjliggjordes ett småskaligt industriområde. I skrivande stund pågår ett projekt där detta industriområde ska omvandlas till utvidgad innerstad, som stadsdelen Norra Sorgenfri.

Ödetomten är en privatägd fastighet inom detta område. Platsen som idag är stängslad var tidigare öppen att röra sig över och vistas på. Matti berättar att under tidigt 2000-tal byggdes en skateramp på platsen. Det var ett självsanktionerat bygge i betong av ett gäng skejtare. Matti (som då bodde i Finland) var själv skejtare och såg filmer från platsen på youtube. Förutom att vara skejtarnaas plats har också konstnärer använt platsen för diverse projekt. Juan Carlos Peirone byggde en bakugn på platsen, i ett konstprojekt år 2010. En utställning/konstnatt under 2013 **Kosmisk kastrering**. Cecilia Sterner berättar att hon spelat in film där, **Sound of noise**.

Platsen fick även uppmärksamhet under 2014-2015 då många rumänska EU-migranter bosatte sig där; lägret skulle sedan rivas vilket väckte starka reaktioner i Malmö.

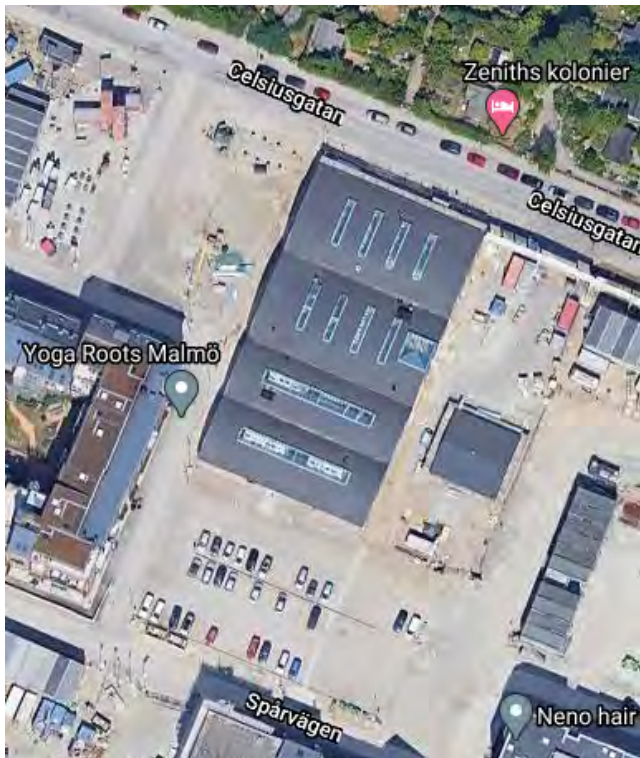
Diskussionens olika spår:

- En plats som för en person upplevs skrämmande och rörig kan på samma gång kan vara en öppning för kreativitet för någon annan. Det kan finnas attraktion i att olovligt ta en plats i anspråk.
- Tidsaspekten när det kommer till att genomgå processer för att få tillåtelse att använda en plats, i motsats till att bara göra och då riskera att platsen rivs/förstörs. Byråkratisk ordning, göra-själv. Finns det en bristande förståelse för de olika tidsperspektiven?
- Om man vill få till tillfälliga lösningar på en plats, vilket språk ska man prata? Kommunikationsstil mellan politiker, myndighetspersoner och medborgare.
- Vem tar platser i anspråk? En plats är inte automatiskt demokratisk bara för att den är tillgänglig. Ofta är det subkulturer, resursstarka grupper, som bygger/skapar/tar i anspråk. Hur går det att arbeta för att vara inkluderande?
- Ansvar och skaderisk. Det är svårt att från stadens håll förhålla sig till egenskapade platser då den bär ansvar för de någon annan byggt på kommunal mark. Hur gör man för att hantera denna fråga om säkerhetsansvar?

Platsbesök 2: Kvarteret Spårvägen Norra Sorgenfri

Andra stoppet i cykelturen utgjordes av två platser i Kvarteret Spårvägen, första nybyggda etappen i Norra Sorgenfri. Kvarteret består av bostadshus, några mindre verksamheter och Malmö Art Academys lokaler.

Framför konsthögskolans entré skapades förra sommaren första steget mot kvarterets torg, genom en tillfällig gestaltning baserad på resultatet från en medborgardialog. Platsen är ett exempel på den mellan användning som Malmö stad strävar efter att arbeta med.

Sommartorget's tillfälliga utgörs av såväl växtlighet som hårda material och möbler. Alla element är "ovanpå" och flyttbara (förutom asfalt). Vi pratade om hur den temporära platsen kan se ut. Om en gestaltning uppfattas temporär eller permanent är starkt beroende av hur ett objekt eller material samspelar med sin kontext, hur det ser ut runtomkring.

Diskussionen cirkulerade också kring ordningen i byggprocesser; om byggnaden eller utemiljön planeras först. Tidsaspekten blir viktig när byggnaden kommer före utemiljön; för ett barn kan några år då närmiljön tillfälligt är en byggarbetsplats eller en tom grusyta vara lång. Eftersom det är barnets närmsta och kanske enda plats att leka på kan även en kort period vara viktig för livskvaliteten.

Att arbeta med temporär gestaltning på en plats kan fungera som ett sätt att föra medborgardialog. Genom att börja med någonting fysiskt konkret, placera ut något på en plats får människor något att förhålla sig till och på så vis också ta ställning till. Det kan vara svårt att ha åsikter och önskemål kring en tom yta.

På konsthögskolans västra sida ligger ytterligare en tillfällig plats; en avgränsad tom grusyta som under 2021 ska börja anläggas till en park, Garageplan. Jag berättade om mitt examensarbete, där jag gjorde en fallstudie på platsen. Gruppen pratade om platsens roll som stökig i relation till sin omgivning. Platsen visade sig i mitt arbete vara en attraktiv miljö för barn där stökighet och det icke-tillrättlagda kan vara fördelar. Platsen kan i sig, utan åtgärder, utgöra en stimulerande miljö som kan vara en behövlig kontrast till det nybyggda och ordnade.

Platsbesök 3: Vid vattnet utmed Lodgatan i Mellersta Hamnen.

Vi besökte platsen för Matti Sumaris konstverk *Cementa & Toyota- A Fable of Two Sisters*, ett skulpturalt verk som Matti byggde på eget initiativ (utan att be om tillstånd) år 2016.

För att komma fram till verket tog vi oss ned för en sluttning mot vattnet, där diverse restmaterial låg samlat utmed vattenkanten. Verket består av två huvuden (de två systrarna), som Matti skulpterat på ett betongblock ute i vattnet, delvis med hjälp av det material han funnit på platsen. Det ena huvudet är gjort av plast och det andra i betong. Matti tog utgångspunkt i både platsen och materialet då han skapade sitt verk. Han beskriver platsen som både öde och central på samma gång; det finns alltid någonting som pågår runtomkring.

Till verket hör också en film där de två systrarna diskuterar platsen de står på, den går att se här: <http://mattisumari.com/cementa-toyota/>

Frågor som dyker upp under besöket:
Vad kan ett konstverk ha för inverkan på platsen det är placerat på? Hur hanterar man från kommunens håll självsanktionerade initiativ i staden? Kan något som skapats på eget initiativ bli till en del av staden med tiden?

Platsen som Matti valde för sitt konstverk tillhandahöll diverse material som exempelvis tegel av olika karaktär.

Matti berättar om sitt konstverk. I bakgrunden på andra sidan vattnet syns hamnens industrilandskap.

Platsbesök 4: Vintergatan Urban Garden

Nästa stopp blev ett kort besök på en gemenskapsodling som drivs av odlare ur Malmö Universitets miljöförening och Naturskyddsföreningen. Odlingsytan ligger där Vintergatan, Marsgatan och Jörgen Kocksgatan möts. Skanska äger fastigheten och har upplåtit marken till odlarföreningen under en tid eftersom tomten ännu inte ska exploateras. Platsen visar på en typ av mellan användning, baserat på stadsbors egna initiativ men semistyr, då Malmö stad varit med och förmedlat kontakt mellan odlare och markägare.

Här går att läsa om projektet:

<https://malmo.se/Service/Var-stad-och-var-omgivning/Stadsplanering-och-strategier/Stadsutvecklingsomraden/Nyhamnen/Nyhamnen-nyheter/2019-04-16-Nu-odlas-det-pa-Vintergatan.html>

Platsen är en öppen men avgränsad yta med odlingar i pallkragar.

Utsikt över där Smörkajen börjar, sett från Posthusplatsen. På bilden syns blomsterplanteringen av plywood gjord av studenter vid Malmö Universitet, skyltar med utställning om Nyhamnen samt träden i urnor.

Platsbesök 5: Smörkajen

Gruppen ser sig omkring i utsällningen om Nyhamnen.

Sara Frid berättar om Malmö stads pågående projekt med mellan användning av Smörkajen.

Sista stoppet på förmiddagens cykeltur blev Smörkajen, ett område som kopplar an till den befintliga Posthusplatsen och är en del i projektet av utbyggnaden i Nyhamnen. Sara Frid, landskapsarkitekt på Malmö stad som arbetar med gestaltning i projektet, berättade om första etappen av Smörkajens omvandling. Just nu har de stängt av en del av en parkeringsyta för att börja med mellan användning.

Sara berättade att de hela tiden får testa sig fram när det kommer till mellan användning. Det finns en uttalad ambition i den övergripande planen att använda sig av mellan användning i projektet, men än så länge ingen given metod för det. På Smörkajen har strategin varit att börja med det gröna. Första steget var att placera ut välväxta träd i specialritade urnor. Urnorna är tänkta att kunna användas framöver även i andra projekt, men har också en funktion i att träden står och växer till för att senare kunna användas i den permanenta gestaltningen. Växtligheten kombinerade man med sittmöjligheter i form av trädäck. Man placerade också ut upphöjda växtbäddar för att testa ängsväxter i stadsmiljö, ett samarbetsprojekt med SLU som går under namnet *Urbana ängar*. I den temporära gestaltningen fogade man även in ett samarbete med ett par studenter som skrev sitt exjobb på Malmö Universitet; de designade en blomsterställning av plywood som fick stå på Smörkajen under sommarsäsongen. Till sist valde man att även återanvända en tidigare utställning om Nyhamnen; ett antal utplacerade skyltar man kan vandra runt bland och läsa om områdets historia.

Sara förklarade att hon just nu funderar kring och arbetar med platsens belysning. Hur löser man bäst temporär belysning? Hon berättade att det kan vara ganska så svårt att få fram information om platsens villkor eftersom många olika människor är och har varit inblandade i projekt på och skötsel av platsen. Det är inte alltid lätt att veta vem som har kunskap om platsens förutställningar när det kommer till exempelvis elektricitet.

Eftermiddagens samtal

Efter cykelturen och gemensam lunch samlades vi för eftermiddagens diskussion i Konstfrämjandets lokaler i kvarteret St Gertrud. Matti Sumari presenterade för oss sin aktuella utställning med filmen från konstverket *Cementa & Toyota- A Fable of Two Sisters* som vi tidigare blev visade i hamnen. Efter det hade vi samtal där tankar från förmiddagens cykeltur vädrades och vi pratade idéer för hur vi gemensamt skulle kunna arbeta vidare i ett större projekt med dagens temat som utgångspunkt och våra olika verksamheters perspektiv i åtanke. Diskussionen rörde sig kring flertalet olika spår och förslag som listas här nedanför:

- Kunskapsutbyte! I ett framtida projekt skulle det vara intressant att bjuda in fler parter eller deltagare. På förslag fanns närbelägna kommuner, Göteborgs stad, Stockholms stad och Boverket.
- Sätt att arbeta med konstnärliga metoder i stadsbyggnadsprojekt och gestaltning. Hur kan konsten involveras i tillfälliga eller semi-permanenta gestaltningar? Går det att hitta fler och enklare sätt (än traditionella konstnärliga utsmyckningar) att arbeta med konst i offentliga rum? Kan man göra en konstplats? Det vill säga skapa en rumslig ram inom vilken konstnärer kan få arbeta mer fritt med sin konst.

- Per Hasselberg berättade om Konstfrämjandets projekt *Naturen tar över*, som gjordes på Österåkers konsthall i Jönköping. Ett förslag till vidare arbete kan vara att välja en annan del av landet (exempelvis kring Vättern), och se vad som händer när man inte arbetar centrerat till staden.

- Vi pratade om begreppet glapp som känns sammankopplande för de olika diskussioner som rymts i projektet hittills. Glapp är ett begrepp som fungerar på många nivåer såsom:

- Glapp mellan idé/plan och hur den kommer till uttryck i den faktiska verkligheten. Det vill säga skillnaden mellan vision och förverkligande av en plats. Gör vi som gestaltare det vi säger att vi gör? Kan tillfällig gestaltning användas som ett redskap för att åtgärda skillnaden?

- Tidsmässigt glapp i platser då de genomgår en förändringsprocess och under en period inte används.

- Rumsliga glapp. Platser som upplevs vara aparta och inte hänga ihop med sin omgivning.

Ett glapp är något som inte är helt komplett. Det kan vara en öppning för någonting, ett initiativ till någonting nytt. Hur tar man tillvara ett sådant glapp?

Går det att skapa beredskap för att ta tillvara ett glapp? Sara berättade att i projektet Smörkajen fick de arbeta i förväg och planera för att det skulle bli ett rumsligt glapp att jobba med temporär gestaltning på. Hur organiserar man för detta till synes spontana och tillfälliga? Från Malmö Stads håll önskas reredskap för att kunna gå till handlingskraft i form av ett utarbetat arbetssätt. De menar också att sätt att det behövs sätt att dokumentera (ibland svåråtgärdade) resultat och på så vis också kunna argumentera för värdet av den här typen av arbetsprocess i projekt.

- Barnperspektiv! Under mötet diskuterades möjligheten att arbeta kring temporär gestaltning med ett barnperspektiv. Tidsaspekten är intressant i relation till barn eftersom de upplever tid på ett annorlunda vis mot vuxna. Kortare tidsperspektiv kan vara mer betydelsefulla, de upplevs längre i relation till ett barns livstid. På så vis kan ett glapp utgöra en hel barndom. Kan begreppet tidsglapp vara ett sätt att arbeta riktat mot barn? Då skulle det vara intressant att samarbeta med Boverket, eftersom de just nu arbetar med ett projekt kring praktisk tillämpning av barnkonventionen.

- Hitta platser! Hur hittar vi platser att koppla till ett vidare projektet? Det kan vara berikande med geografisk spridning till olika städer; att arbeta med Malmö, Göteborg och Stockholm. Ett alternativ är att inkludera även icke-urbana miljöer.

- Diskussionen vandrade vidare till tankar om platsförmedling av "lediga" platser eller glapp. Skulle man kunna förmedla platser till skolor med kreativa utbildningar? På så vis ge eleverna möjlighet att med egna metoder aktivera platserna. Även brukaravtal kom upp i samtalet; vem är det som ska göra saker på platserna och sedan förvalta dem? Hur skapar man system för att möjliggöra att medborgare får ha hand om en plats? Hur får man det att fungera över tid? Anna Eklund berättade om kulturhuset Färgfabriken i Stockholm som hade en workshop där barn fick vara byggherrar och beställa sina egna kojor. Sofie Hellryd nämnde Malmö stads arbete med *Barnens skulpturpark*. En möjlig tillgång på förslag från Cecilia Sterner skulle kunna vara *Flock* som är ett nätverk för deltagarbaserad konst.

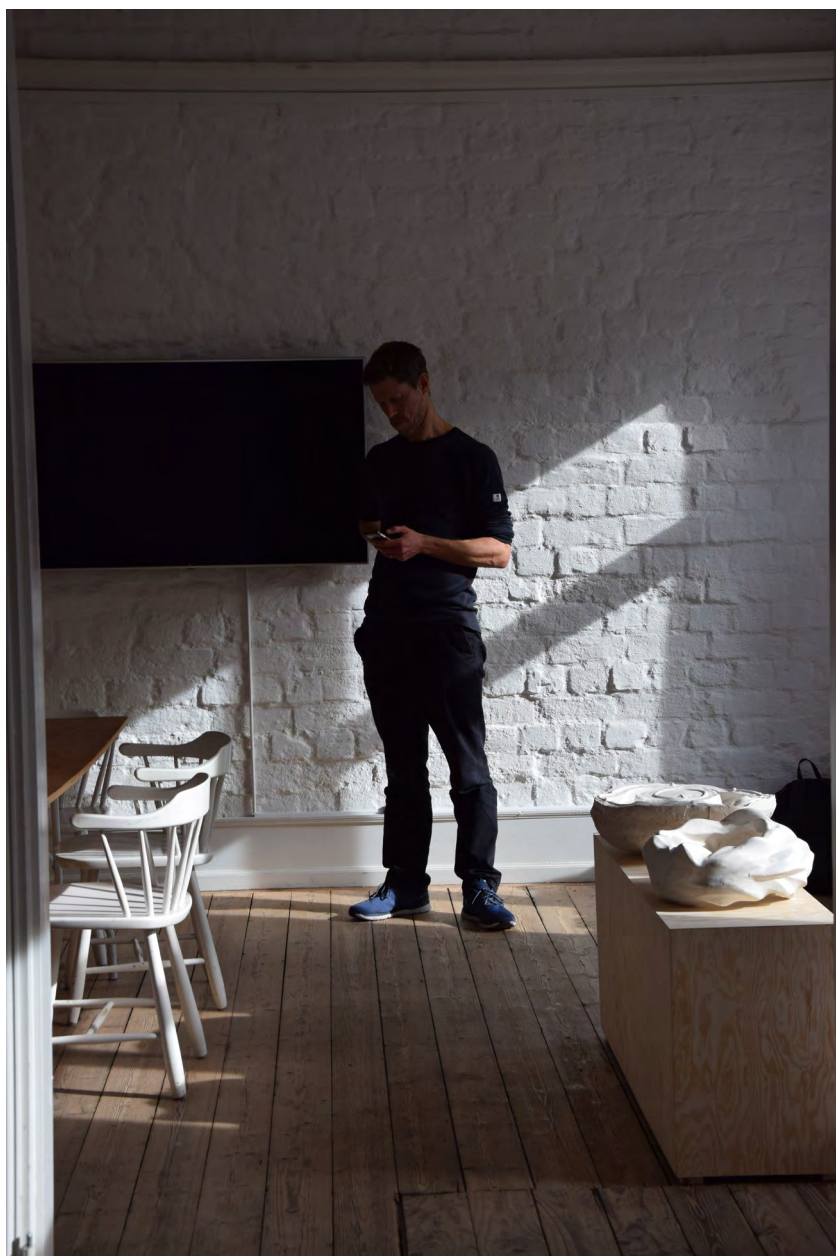
- En väg att gå kan vara kontinuerlig tillsyn, likt den arbetsmetod Lisa (jag) använde för aktiveringen av platsen i sitt examensarbetet i Norra Sorgenfri. Genom att regelbundet studera en plats och göra ingrepp på den under ett antal månader kunde man se vad om det går att åstadkomma förändring. Att ha de regelbundna små insatserna som arbetsredskap.

Eftermiddagen avslutades med sammanfattning av förslag på idé till vidare projekt och vad som ska vara nästa steg i processen. Tanken är att skapa någon typ av manual med insamlade goda exempel på projekt där man arbetat med temporär gestaltning i fokus. Projekten bör ha en bredd i typen av initiativ: självsanktionerade, halvsanktionerade, helt i stadens regi. Exempelen i manualen kunde svara på frågor som : Hur fick man projektet att hända? Vilka kvaliteter och värden kom fram i projektet? Vem var initiativtagare? Tanken är att projektexemplen ska ha geografisk spridning. Ett förslag som kom upp var att titta på experimenterandet med sommargångator från Malmö, Göteborg och Stockholm.

VIDARE!

Efter denna summering av vår workshop är det bra om **alla deltagare skriver ihop en liten text** om sin respektive verksamhets problematik, möjligheter och koppling till den här typen av projekt med temporär gestaltning. **Vad skulle ni konkret vilja få ut av ett fortsatt samarbetsprojekt?**

Leta gärna efter **nyckelpersoner** eller kanske **påbörjade/planerade projekt** att involvera. Lisa sammanfogar sedan idéer under ett paraply som får bli till grund för projektansökan hos Movium. Bland Moviums teman för projekt finns två som kan vara aktuella att välja: "barnen i staden" samt "kampen om staden". Ansökan för projektets sista dag är 15 mars 2021.

Länklista: projekt och litteratur

Litteratur, begrepp, projektreferenser som nämndes i dagens diskussion.

<https://malmo.se/Service/Var-stad-och-var-omgivning/Stadsplanering-och-strategier/Stadsutvecklingsomraden/Sorgenfri/Sorgenfri-nyheter/2019-03-14-Sparvagstorgets-tillfalliga-form---sommartorg-2019.html>

Lästips

The void, urban wasteland as political space. Cecilia von Schéele.